ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар мавзуи «Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва амалияи судӣ», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.9. Ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ пешниҳод шудааст

Мутобиқати мавзуъ ба муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар мавзуи «Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва амалияи судӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.9. Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ, ки аз рӯйи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 07.01.2022, №15/шд ва 05.07.2024 №225/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқат мекунад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Вобаста ба таъмини ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар асоси эътирофи принсипҳои ҳимояи судӣ, эҳтимолияти бегуноҳӣ, мубоҳиса ва баробарии тарафҳо, ошкоро будани муҳокимаи судӣ дар қонунгузории мурофиаи судии ҷиноятӣ оид ба айбдоркунии хусусӣ муқаррароти махсус пешбинӣ шуд, ки ба дастрасии ҳар шахс ба адолати судӣ, ҳифзи судӣ, шаффофу одилона баррасӣ шудани парвандаи ҷиноятӣ шароит муҳайё мекунад.

Вале, инкишофи асосҳои ҳуқуқии адолати судӣ ва танзими боэътимоди муносибатҳои ҷамъиятӣ дар асоси ғояҳои конститутсионии мурофиаи ҷиноятӣ, мутобиқ ба стандартҳои байналмилалии муҳокимаи одилонаи судӣ, бо дарназардошти дастовардҳои амалия ва илм дар ин соҳа идома меёбад.

Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ, ки дар боби 37 КМҶ ҶТ ҷойгир карда шудааст, тартиботи муайяни мурофиавиро фаро гирифта бошад ҳам, аммо мавҷуд будани як қатор мушкилиҳо дар фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва суд (саривақт қабул нашудани аризаи ҷабрдида, риоя нашудани муҳлати санҷиши аризаи ҷабрдида, оғози парвандаи ҷиноятӣ бе аризаи ҷабрдида, нодуруст муайян кардани тартиб ва муҳлати санҷиши аризаи ҷабрдида ва ғайраҳо) дида мешаванд, ки бартараф карда шудани онҳо такмили минбаъдаи на танҳо меъёрҳои қонунгузорӣ, инчунин беҳтар ба роҳ мондани амалияи татбиқи ҳуқуқро ба миён меорад.

Таҳлили ҳамаҷонибаи пешбурди айбдоркунии хусусӣ, хусусӣ-умумӣ тибқи меъёрҳои қонунгузории мурофиавии ҷиноятии ватанӣ ва

хориҷӣ ба муаллиф имконият додааст, ки таърифи мафҳумҳои айбдоркунӣ, намудҳои онро бо мазмуни наву ғанӣ пешниҳод намуда, дар назарияи мурофиаи ҷиноятӣ бо дарназардошти дигаргун гаштани муносибатҳои ҷамъиятӣ, арзишу принсипҳо ду намуди айбдоркунӣ: хусусӣ ва оммавиро пешниҳод намояд.

Бо назардошти ягона будани омилҳо ва хусусиятҳои айбдоркунии хусусӣ–умумӣ ва хусусӣ моддаҳои пешбинигардидаи айбдоркунии хусусӣ–умумӣ ба доираи айбдоркунии умумӣ ворид намудан ба маврид аст. Мисол, м.м. 115, 118, 119, 120, қ.қ. 1 ва 2 м. 123, 124, қ. 1 м. 125, қ. 1 м. 127, қ. 1 м. 128, қ. 1 м. 129 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба айбдоркунии хусусӣ-умумӣ мансуб дониста шудааст, бо дарназардошти ваҷҳҳои дар боло зикршуда ба қатори пешбурди парвандаҳои айбдоркунии оммавӣ шомил кардани онҳо ба мақсад мувофиқ дониста, баҳри такмили Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ мафҳуми айбдоркуниро ҳамчун амали тасдиққунандаи мурофиавӣ таъриф дода, асоснок намудааст, ки моҳияти онро амали ашхоси аз ҷиноят ҷабрдида ва ё тибқи қонун соҳибваколат ташкил менамояд, ки мувофиқ ба он шахсро дар содир намудани ҷиноят бар асоси далел бо мақсади ҳифзу ҳимояи манфиати хусусӣ ё оммавӣ дар назди суд айбдор мекунад аз тарафи муҳаққиқ таълиф гардидааст.

Ҳарчанд қонунгузории мурофиавии ҷиноятии амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон меъёреро барои айбдоркунандаи хусусӣ пешбинӣ намуда бошад ҳам дар низоми ҳуқуқии муосири кишвар вазъи воқеии инсон ва шаҳрванд дар иртибот бо таъмини адолати судӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ беҳбудиро тақозо менамояд. Воқеан амалӣ шудани адлияи барқароркунанда, ки гунаҳгор дар он уҳдадор мешавад, ки зарари ба ҷабрдида расонидаро ба роҳи қонунӣ ҷуброн намояд ва давлат ба он мусоидат кунад, истифодаи оштидиҳӣ ва иваз шудани ҷазои маҳруми аз озодӣ ба намудҳои дигари ҷазо, тадриҷан ба татбиқи бевоситаи меъёрҳои ҳуқуқии конститутсионӣ ва инкишофи кафолатҳои ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, ки баланд бардоштани маърифати ҳуқуқиро ба миён меорад, таъмин карда мешавад.

Бояд тазаккур дод, ки Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар таҳқиқоти диссертатсионӣ пешниҳод намудааст, ки бо дарназардошти иродаи озоди шахс як қисми ҷиноятҳое, ки дар қ. 3 м. 24 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дода шудаанду ба манфиатҳои оммавӣ таҷовуз мекунанд (ба ҷузъ аз ҷиноятҳои дар қ. 1 м. 113, м. 114, м. 170 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишондодашуда), ба ҷиноятҳои айбдоркунии оммавӣ мансуб донистааст.

Ҳамин тавр, таҳқиқоти мазкур ба таҳлили назариявӣ ва амалияи пешбурди айбдоркунии хусусӣ дар мурофиаи ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардида, зарурати муқаррар намудани он ҳамчун мурофиаи содда ва хамчун инъикосгари воқеии амалишавии ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ муқаррар карда шудааст.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниход мешаванд. Навгонии илмии таҳқиқоти диссертатсияи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар мавзуи «Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва амалияи судӣ», бори аввал дар сатҳи таҳқиқоти мукаммали падидаи айбдоркунии хусусӣ мавриди баррасии бонизом қарор дода шуда, навоварии корро аз масъалаҳои мубрами назариявӣ ва амалии падидаи айбдоркунии хусусӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ шаҳодат медиҳанд.

Дар заминаи омӯзиши муқоисавии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, нишондиҳандаҳои омори ҷиноятӣ зарурати илмии такмили мафҳумҳои муҳим оид ба айбдоркунии хусусӣ асоснок карда шудааст. Аз ҷумла, дар кор оид ба муқаррароти м. 24 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки се намуди айбдоркунӣ – айбдоркунии хусусӣ, хусусӣ–умумӣ ва умумиро пешбинӣ намудааст, муаллиф бо ваҷҳи асоснок ду намуди онро (айбдоркунии хусусӣ ва айбдоркунии оммавӣ)–ро ҷудо карда, пешниҳод менамояд, ки намуди айбдоркунии хусусӣ–умумӣ умуман аз КМҶ ҶТ хориҷ карда шавад. Инчунин муаллиф бар асоси чунин таснифот: а) ҳимояи манфиати ашхоси алоҳида ё оммаи мардум аз кирдори ҷиноятӣ; б) ифодаи иродаи озоди ҷабрдида ва ё салоҳдиди масъулини ҳифзи манфиатҳои оммавӣ; в) хусусият ва дараҷаи хавфнокии кирдор, ки ба манфиати шахс ва ё ҷамъияту давлат таҷовуз мекунад; г) таъмини адолати иҷтимоӣ маҳакҳои зеринро гузоштааст.

Муҳаққиқ сиёсати ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ ва мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба роҳбарӣ гирифта, бо дарназардошти тамоюли рӯ ба инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ дар асоси авлавияти манфиати шахс, ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ, асоснок кардааст, ки теъдоди ҷиноятҳои айбдоркунии хусусӣ аз ҳисоби ҷиноятҳое, ки дар қ. 1 м. 113, м. 114, м. 170, қ. 1 м. 246, қ. 1 м. 298 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, зиёд карда шуданашро пешниҳод кардааст.

Муаллиф пешниҳод намудааст, ки қисми 3 м. 24 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ихтисор шуда, пешбинӣ карда мешавад, ки парвандаҳои ҷиноятӣ ба истисноӣ дар қ. 2 м. 24 кодекси мазкур пешбинишуда, парвандаҳои дорои хусусияти оммавӣ дониста шавад.

Навгонии илмии таҳқиқоти мазкур бо заминаи устувори назариявӣ-методологӣ ва амалии худ фарқ намуда, дар маҷмуъ барои тавсеаи уфуқҳои илми ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятӣ заминаҳои нав мегузорад. Натиҷаҳои бадастомада такмил дода шудани пешбурди айбдоркунии хусусӣ ва ҳалли мушкилоти амалияи татбиқи пешбурди айбдоркунии хусусиро мавриди таҳқиқотҳои фарогири илмӣ қарор дода ба масъалаҳои бартараф карда шудани номутобиқатии сатҳи меъёрӣ, ташаккулёбӣ ва рушди қоидаҳои муосири айбдоркунии хусусӣ замина гузоштаанд.

Хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмии муаллиф дорои иқтидори баланди амалӣ буда, ба такмил ёфтани меъёрҳои қонунгузории мурофиавии ҷиноятӣ мусоидат намуда, метавонанд пешбурди сифатан самараноки парвандаҳои ҷиноятиро оид ба айбдоркунии хусусӣ таъмин намоянд.

Аз ин рӯ, таҳқиқоти анҷомдодашуда ҳамчун як кори мукаммали илмӣ, ки дорои арзиши баланди назариявӣ ва амалӣ мебошад, саҳми назаррасро дар рушди доктринаи ҳуқуқи мурофиаи ҷиноятии муосир ва такмили техникаи қонунгузорӣ ифода намояд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Хулосаҳо, пешниҳодҳо ва тавсияҳои дар таҳқиқоти диссертатсионии Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ манзургашта, натиҷаи таҳлили муназзами назариявӣ, омӯзиши амиқи заминаҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва ҷамъбасти амалияи татбиқи қонунгузорӣ вобаста ба падидаи айбдоркунии хусусиро дарбар гирифтааст. Муҳаққиқ ҷиҳати таъмини саҳеҳият ва эътимоднокии натиҷаҳои илмӣ аз усулҳои муосири илмӣ ба таври маҷмӯӣ истифода бурдааст. Аз ҷумла: усулҳои умумиилмӣ; усулҳои махсуси ҳуқуқӣ; усулҳои сотсиологӣ ва эмпирикӣ. Чунин равиши бисёрҷабҳаи методологӣ имкон фароҳам овард, ки масъалаҳои мубрами пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ дар иртиботи зич бо воқеияти ҳуқуқии амалияи раванди пешбурди айбдоркунии хусусии муосир мавриди омӯзиши ҳамаҷониба қарор гиранд.

Хулосаҳо бар пояи далелҳои таҳқиқӣ, мисолҳои амалӣ ва таҳлилҳои муфассали илмӣ таҳия гардида, эътимоднокии онҳо бо истифодаи заминаҳои васеи таҷрибавӣ ва маълумотҳои гуногуни оморӣ таъмин карда шудааст. Дар ҷараёни таҳқиқот ва таҳлили аломатҳои субъекти ҷиноят, маводди таҷрибаи судӣ ва парвандаҳои ҷиноятии айбдоркунии хусусӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд.

Маҷмӯи натиҷаҳои дар таҳқиқот бадастомада бар пояи таҳлили муназзами санадҳои асосии меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон,

Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қарорҳои Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин дигар меъёрҳои қонунгузории миллӣ ва манбаъҳои илмии эътирофшудаи падидаи ҳуқуқии айбдоркунии хусусӣ асоснок карда шудаанд. Дар ин замина, хулосаҳо ва тавсияҳои илмии диссертатсия дорои заминаи қавии назариявию амалӣ буда, барои арзёбии илмӣ ва татбиқи муассири онҳо дар раванди такмили қонунгузорӣ ва ягонагии амалияи ҳуқуқтатбиққунӣ заминаи воқеӣ ва мукаммал фароҳам меоранд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсияи таълифнамудаи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ аз номгӯйи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб ва ҳафт зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) иборат буда, дар умум 193 саҳифаро дар бар мегирад. Дар ҳар як боб пайдарҳамии мантиқӣ риоя гардида, дорои таҳлили муфассал мебошад, ки муҳтавои умумии мавзуъро ҳамаҷониба фаро мегирад.

Боби аввали диссертатсия «Таҳкурсии иҷтимоӣ–таърихии ташаккули айбдоркунии хусусӣ» буда, аз ду зербоб иборат мебошад. Дар ин боб хусусиятҳои хоси падидаи айбдоркунии хусусиро вобаста ба марҳилаҳои таърихӣ, руйдодҳои иҷтимоӣ ва сарчашмаҳои ҳуқуқӣ мавриди таҳлил қарор дода, аз назари муаллифӣ марҳилаҳои ташаккулёбии айбдоркунии хусусиро пешбарӣ мекунад, мавриди таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Дар зербоби аввали таҳқиқот муаллиф қайд менамояд, ки айбдоркунии хусусӣ ҳамчун падидаи ҳуқуқӣ ва тарзи ҳимоя то замони муосир якчанд марҳилаҳои таърихиро аз сар гузаронида рушд ва инкишоф ёфта, аз давраҳои аввали пайдоиши муносибатҳои ҷамъиятӣ ва танзими ҳуқуқӣ, оғоз аз давраҳои ғуломдорӣ дар таърихи давлатдории аксари давлатҳои Шарқ ва Ғарб то имрӯз шаклҳои зерини таърихии мурофиаи ҷиноятӣ, ба монанди мурофиаи даъвогӣ–хусусӣ, мурофиаи айбдоркунанда–ҷустуҷуӣ (инквизитсионӣ), мурофиаи мубоҳисавӣ ва мурофиаи омехтаро аз сар гузаронидааст.

Дар натиҷа, муаллиф тавонистааст хусусиятҳои хоси ҳар як давраи таърихиро муайян намуда, дар хулосаи зербоб таърихи ташаккул ва рушду инкишофи падидаи айбдоркунии хусусӣ, ба муаллиф имконият додааст, ки мафҳум ва моҳияти намудҳои айбдоркуниро дар марҳилаҳои ҷудогонаи таърихӣ бо назари нав баён намуда, боло рафтани маърифати ҳуқуқии шахсро бо содда кардани тартиби дастрасӣ ба адолат алоқаманд дониста, мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар зербоби мазкур пайдоиш ва рушди айбдоркунии хусусӣ муносибатҳои ҷамъиятӣ ва тағйиротҳо дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа таъсир расонидаанд, лекин айбдоркунии хусусӣ ҳамчун имконияти шахси

ҷабрдида ба ҳимоя боқӣ мондааст ва барои барқарор кардани ҳуқуқу манфиатҳо ҳамчун шакли амалишавии ҳимояи ҳуқуқ ва роҳи амалӣ гардидани адолат, арзи вуҷуд кардааст, баён шудааст.

Дар зербоби дуюми боби якум – «Ташаккули тартиби пешбурди айбдоркунии хусусӣ дар замони шӯравӣ ва пасошӯравӣ» мавриди таҳқиқот қарор дода мешавад.

Муаллиф андеша баён мекунад, ки мазмун ва тайиноти айбдоркунии хусусӣ аз давраҳои сипаригардидаи тошӯравӣ, шуравӣ, пасошӯравӣ ва замони муосир ҳамчун тартиби махсуси пешбурд ва баррасии судии парвандаҳои ҷиноятии алоҳида бе тағйироти ҷиддӣ боқӣ мондааст. Хусусияти хоси замони шӯравӣ баҳри иҷрои вазифаҳои ҳокимияти судӣ ва таъмини адолат, инчунин принсипу меъёрҳои демократии мурофиаи судӣ, аз ҷумла баробарии ҳамма дар назди қонун ва суд, баробарҳуқуқии тарафҳо дар ҷараёни баҳсу мунозира ва ба тарзи ошкоро гузаронидани мурофиаи судӣ, ки дар сатҳи меъёрӣ ба роҳ монда мешавад, мавриди таҳлил қарор дода шудааст.

Боби дуюми диссертатсия «Асосҳои назариявӣ–ҳуқуқии пешбурди айбдоркунии ҳусусӣ» номгузорӣ шуда, ду зербобро дарбар гирифтааст.

Зербоби аввали боби дуюми таҳқиқот «Амалишавии функсияи айбдоркунӣ дар мурофиаи ҷиноятии ватанӣ»–ро дар бар мегирад, ки муаллиф дар натиҷаи таҳлили ҳуқуқӣ ақидаҳои худро доир ба мафҳум ва моҳияти намудҳои айбдоркунӣ дар марҳилаи муосири рушди қонунгузории миллӣ бо назари нав пешбарӣ менамояд.

Дар асоси муқаррароти м.24 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки намудҳои айбдоркунӣ – айбдоркунии хусусӣ, хусусӣ–умумӣ ва умумиро пешбинӣ намудааст, муаллиф бо ваҷҳи асоснок ду намуди онро ҷудо ва бо назари дигар асоснок менамояд, ки асосан айбдоркунии хусусӣ ва айбдоркунии оммавӣ қобили қабул аст. Дар асоси чунин таснифот, диссертант маҳакҳои зеринро ба монанди: манфиати ашхоси алоҳида ё оммавии мардум; бо иродаи озоди фард ва ё салоҳдиди мақомоти ваколатдори давлатӣ таъмин намудани адолати иҷтимоиро мавриди таҳқиқот қарор додааст.

Зербоби дуюми боби дуюм – «Таносуби айбдоркунии хусусӣ ва хусусӣ–умумӣ» ном дошта, муаллиф тартиби мурофиавии пешбурди парвандаҳои ҷиноятии айбдоркунии хусусӣ, хусусӣ–умумӣ ва умумиро мавриди таҳлили муқоисавӣ–ҳуқуқӣ қарор дода умумият ва фарқияти пешбурди парвандаҳои ҷиноятии айбдоркунии хусусиро аз айбдоркунии тартиби хусусӣ–умумӣ ва умумӣ муайн кардааст.

Боби сеюми таҳқиқоти диссертатсионӣ ба – «Масоили мубрами пешбурди айбдоркунии хусусӣ» бахшида шуда, аз се зербоб иборат мебошад.

Зербоби якуми боби сеюм – «Хусусиятҳои пешбурди тосудии парвандаҳои ҷиноятии айбдоркунии хусусӣ: мушкилот ва роҳҳои ҳалли онҳо» ном гирифтааст. Ба андешаи диссертант механизми амалишавии пешбурди тосудии парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва баҳсноки мурофиаи ҷиноятӣ мебошад.

Муаллиф зикр кардааст, ки асоси оғози парвандаи ҷиноятии айбдоркунии хусусиро бояд маълумоти воқеӣ ташкил диҳад, ки воқеияти ҷой доштани аломати ҷиноятро дар ҳодисаи рухдода тасдиқ намояд. Воқеӣ будани маълумотро судя, бояд бо санҷиши он (ариза ва маводҳои пешниҳодшуда) муайян намояд, ки дар натиҷа эҳтимолият, шубҳа, гумони беасос ё фаҳмиши ғалати ҳодисаи рухдода бартараф шавад. Асоснок шудааст, ки суд тамоми масъалаҳои баррасишавандаро (аз ҷумла арзаи шахсро) мустақилона ва новобаста аз хоҳиш ва иродаи иштирокчиёни мурофиа, бе ҷонибдорӣ кардани манфиати онҳо, беғаразона ва холисона бояд аз номи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ҳал намояд. Бе санҷиши маълумот (ариза), шитобкорона тасдиқ кардани (эътирофи) ҷой доштани аломати таркиби ҷиноят дар ҳодисаи рухдода, хулосаи бармаҳал, пешакӣ ва мумкин ғалат бошад, ки мухолифи принсипи ҳамаҷониба, пурра ва холисонаи муайян кардани ҳолатҳои содир шудани ҷиноят аст, ба хулоса омадааст рисоланавис.

Зербоби дуюми боби сеюм – «Хусусиятҳои пешбурди судии парвандаҳои ҷиноятии айбдоркунии хусусӣ: тобеияти судӣ; оғоз намудани парвандаҳо; исбот ва асосҳои қатъ шудани пешбурди парванда» ном дошта, диссертант тартиби пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусиро, на танҳо бо пешниҳоди аризаи шахс, балки бо амалҳои пайдарҳам ва ҳадафноки судя алоқаманд донистааст.

Зербоби сеюми боби сеюм – «Тартиби умумӣ ва махсуси баррасии парвандаи ҷиноятии айбдоркунии хусусӣ дар маҷлиси судӣ» бахшида шуда, дар натиҷаи таҳлили меъёрҳои мурофиавӣ ва назари олимон рисоланавис ба хулоса меояд, ки тартиби баррасии парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ дар суд аҳаммияти хоса дошта, яке аз хусусияти умумӣ доштан ва ба таври содда баррасӣ гардидани парвандаи айбдоркунии хусусӣ дар суд, риояи принсипи мубоҳиса ва баробарии тарафҳо, имконияти пешниҳод намудани далелҳо аз ҷониби айбдоркунандаи хусусӣ ва судшаванда, бо иштироки фаъоли тарафҳо дар муҳокимаи судӣ сурат мегиранд. Хусусияти хоси ин шакли мурофиаро муаллиф дар он ифода менамояд, ки тарафҳо метавонанд

мустақилона, новобаста аз ҳамдигар далелҳо ҷамъ намоянд, амалҳои мурофиавиро анҷом диҳанд ва дар баррасии судӣ аз ҳуқуқҳои мурофиавӣ, баробар истифода баранд. Бо салоҳияти оштидиҳанда судяро зарур аст, ки чораҳои оштишавиро нисбати айбдоркунандаи хусусӣ ва судшаванда то ба хонаи машваратӣ рафтан андешад, ба судшаванда фаҳмонад, ки ҳуқуқи пешниҳод намудани аризаи мутақобиларо то муҳокимаи судӣ дорад.

Муаллиф қайд мекунад, ки муайян кардани мавҷудияти аломати ҷиноят дар кирдори шахс, муайян кардани маълумот дар бораи шахсияти ҷинояткор ба зиммаи айбдоркунандаи хусусӣ (ҷабрдида) вогузор шудааст, ки шахси аз ҷиноят зарардида мустақилона ҳуқуқу манфиатҳои худро ҳимоя намояд. Дар хулоса ва тавсияҳо натиҷаҳои калидии таҳқиқот ҷамъбаст гардида, хулосаҳои муҳимми назариявӣ ва тавсияҳои мушаххаси амалӣ ҷиҳати такмили қонунгузории мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи мавзуи таҳқиқотӣ ироа шудаанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳаммияти илмӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионии бaанҷомрасонидаи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар он ифода меёбад, ки хулосаҳои назариявии хулосаҳои бадастомада имконияти васеъ намудани ҳуқуқҳои шахс ва ҷиноятҳои мушаххас, ки маҳз ба манфиати хусусӣ таҷовуз мекунанд, аз рӯйи хоҳишу ирода ва манфиати худ аз кафолати ҳифзи судӣ васеъ истифода баранд. Пешниҳодҳои муаллиф ҷиҳати таъмини кафолати ҳифзи ҳуқуқҳои ҷабрдида, танзими ҳуқуқии имконияти бахшидани гуноҳи ҳамдигар дар мурофиаи ҷиноятӣ аз ҷумлаи масъалаҳое мебошанд, ки ба рушди падидаи айбдоркунии хусуси мусоидат намуда, мушкилоти дар амалияи судӣ ошкоршуда зарурати таҳким бахшидани риоя ва иҷрои тартиби муқарраркардаи қонун оид ба айбдоркунии хусусӣ, таҷдиди назар ва такмили қоидаҳои мурофиавиро афзун мекунанд.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқи пешбурди айбдоркунии хусусиро вобаста ба марҳилаҳои таърихӣ, руйдодҳои иҷтимоӣ ва сарчашмаҳои ҳуқуқӣ мавриди таҳлил қарор дода, аз назари муаллифӣ марҳилаҳои ташаккулёбии айбдоркунии хусусиро пешбарӣ мекунад, ки падидаи айбдоркунии хусусӣ дар таърихи ташаккулёбии худ ҳамчун шакли ҳимоя ва амали тасдиқкунандаи мурофиавӣ пешбарӣ шуда, бо татбиқ ва ғанӣ гаштани қоидаҳои мубоҳиса, ҷамъоварии далелҳо, муҳокимаи дастаҷамъона ва ошкоро, мустақилияти довар (судя), иштироки тарафҳо, таъмини даъво ва адолати иҷтимоӣ хеле муосидат кардааст.

Моҳияти айбдоркунии хусусиро дар мурофиаи ҷиноятӣ ҳамчун имконияти шахси ҷабрдида ба ҳимоя ба ҳисоб рафта, барои барқарор кардани ҳуқуқу манфиатҳо маҳз ба тариқи имконияти додани оштӣ ҳамчун шакли амалишавии ҳимояи ҳуқуқ ва роҳи амалӣ гардидани адолат, арзи вуҷуд кардааст.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 18 мақолаҳои илмӣ инъикос гардида вобаста ба масъалаҳои пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ бахшида шудаанд. Аз ҷумла, 6 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расидааст. Дар ин нашрияҳо хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои пешниҳодкардаи унвонҷӯ ба таври мушаххас ва возеҳ баён гардидаанд.

Теъдоди маводди чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Ихтисорот ва (ё) аломатҳои шартӣ ва рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) бо риояи меъёрҳои илмӣ тартиб дода шудаанд.

Сарфи назар аз арзёбии мусбати натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар тақриз инъикос ёфтаанд, дар рисолаи мазкур баъзе ҷанбаҳои баҳснок ва мулоҳизаталаб ба мушоҳида мерасанд. Аз ҷумла, нуктаҳои зеринро метавон ҳамчун эрод ва пешниҳодҳои такмилӣ ҷудо намуд:

1. Диссертант, дар ҷодаи таълифи нуктаи №2 ба ҳимоя пешниҳодшаванда (саҳ. 14 диссертатсия) оид ба мафҳуми айбдоркунии хусусӣ истилоҳи “зарардида”-ро истифода бурдааст. Таҳлили матни таҳқиқоти диссертатсионии муаллиф шаҳодати онро медиҳад, ки аз ин истилоҳи нав, муаллиф васеъ дар диссертатсия истифода бурдааст. Ҳамзамон, махсусан қайд менамоем, ки дар сархати 2 м. 6 ва м. 43 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мафҳуми расмии айбдоркунандаи хусусиро ба танзим медароранд, қонунгузор шахс ё ҷабрдидаро истифода намудааст. Асоси истифода намудани истилоҳи болозикр ва интихоби чунин мавқеъро, мехостем дар ҳимояи ошкорои диссертатсия, шунавем.

2. Бо таклифи диссертант, дар ҷодаи зиёд / васеъ намудани теъдоди ҷиноятҳои айбдоркунии хусусӣ, ки дар давоми мантиқии нуктаи №2 ба ҳимоя пешниҳодшаванда (саҳ. 14-15 диссертатсия) ва дар дигар қисматҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ (саҳ. 56, 60, 71) асоснок карда шудааст, қисман розӣ ҳастем. Ҳамзамон, дар ин зиёднамоӣ / васеънамоӣ якчанд моддаҳои алоҳидаи Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон,

яъне моддаҳои 170, қ. 1 м. 246, қ. 1 м. 298 махсусан оварда шудаанд, ки на дар қ.2 ва 3 м. 24 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири амалкунанда ҷой надоранд. Дар ҷараёни ҳимояи ошкоро, мехостем маълум созем сабаби интихоби моддаҳои болозикр ва интихоб накардани дигар ҷиноятҳоро аз Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

3. Дар қисмати дигари таҳқиқоти диссертатсионӣ "Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот" дар қ. 2 (саҳ. 156 диссертатсия) диссертант асоснок таклиферо коркард намудааст, ки тибқи он "бо дарназардошти махсусияти пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ дар сохтори мақомоти судии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷудо намудани воҳиди судяи оштидиҳанда мувофиқи мақсад аст". Таклифи муаллиф дар қисмати дахлдори таҳқиқоти диссертатсионӣ (саҳ. 27, 93, 143-144 диссертатсия) пурра асоснок карда шудааст, лекин ҷудо намудан ё тафриқасозии категорияи алоҳидаи судяҳо дар ҷодаи ислоҳоти судӣ-ҳуқуқии амалишаванда, кори мушкил буда, асоснокии иловагро талаб менамояд. Вобаста ба ин ҳолат, фикри муаллифро дар ҳимояи ошкоро мехоҳем бишнавем.

4. Таҳқиқоти диссертатсионии таҳлилшавандаро мусбат баҳогузорӣ намуда, ҳамзамон мехостем мавқеи муаллифи онро оид ба механизми нави салоҳияти суд оид ба парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ, ки дар сархати 15 м. 35 Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон" аз санаи 29-уми январи соли 2021, №1755 рӯйи кор омадааст, мушаххас намоем. Тибқи ин тағйирот, суд ҳуқуқ дорад дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасии судии парвандаи ҷиноятиро оид ба айбдоркунии хусусӣ оғоз намояд ё маводи онро барои оғози парвандаи ҷиноятӣ ва гузаронидани таҳқиқ ва ё тафтиши пешакӣ аз рӯи тобеияти тафтишӣ ба мақомоти дахлдор ирсол кунад. Ба фикри мо, ин қоида то ба охир дар амалияи ҳуқуқтатбиқнамоии мақомоти судӣ ва ҳифзи ҳуқуқ пиёдашавии худро наёфтааст. Фикри диссертантро мехостем дар ҳимояи ошкор бишнавем.

Қатъи назар аз баъзе масъалаҳои баҳснок, рисолаи мазкур арзиши баланди илмӣ ва амалӣ дорад. Нуктаҳои зикршуда ба сифати умумии таҳқиқот ва дурустии хулосаҳои муаллиф таъсири манфӣ намерасонанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар мавзуи «Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва амалияи

судӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.9. Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ, ки аз рӯйи он ба шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 сентябри соли 2021, №7 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Барасмиятдарории диссертатсия бо риояи меъёрҳои услубӣ, қоидаҳои грамматикӣ ва академӣ иҷро гардида, талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ пурра таъмин шудааст.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Кабирзода Гавҳарой Қосимӣ дар мавзуи «Пешбурди парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ: асосҳои назариявӣ-ҳуқуқӣ ва амалияи судӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.9. Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи мавҷуда мувофиқ мебошад.

Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.9. Ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ сазовор аст.

Муқарризи расмӣ:
Доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент,
муовини сардори Академияи ВКД
Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба илм,
полковники милитсия — Раҳмадҷонзода Р.Р.

Имзои Раҳмадҷонзода Р.Р.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори шуъбаи кадрҳо Академияи ВКД
Ҷумҳурии Тоҷикистон,
подполковники милитсия — Саидзода А.Р.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, муассисаи давлатии таълимии таҳсилоти олии касбии «Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон», 734012, ш. Душанбе, кӯчаи М. Мастонгулов 3; Тел.: (+992 37) 226-28-01; факс: (+992 37) 226-60-43. Сомона: www.avkd.tj; E-mail: academia@vkd.tj